

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Niende Afdeling)

20. april 2023 *

»Præjudiciel forelæggelse – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – direktiv 93/13/EØF – artikel 3-6 – kriterier ved bedømmelsen af, om et vilkår er urimeligt – krav om gennemsigtighed – forsikringsaftale – forbrugers vedvarende invaliditet – underretningspligt – manglende meddelelse af et vilkår om en begrænsning af eller en udelukkelse af dækning af den forsikrede risiko«

I sag C-263/22,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Supremo Tribunal de Justiça (øverste domstol, Portugal) ved afgørelse af 8. april 2022, indgået til Domstolen den 20. april 2022, i sagen

Ocidental — Companhia Portuguesa de Seguros de Vida SA

mod

LP

procesdeltagere:

Banco Comercial Português SA,

Banco de Investimento Imobiliário SA,

har

DOMSTOLEN (Niende Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, L.S. Rossi, og dommerne S. Rodin og O. Spineanu-Matei (refererende dommer),

generaladvokat: P. Pikamäe,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

* Processprog: portugisisk.

efter at der er afgivet indlæg af:

- LP ved advogada E. Abreu,
- den portugisiske regering ved P. Barros da Costa, L. Medeiros, A. Pimenta og A. Rodrigues, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved I. Melo Sampaio, I. Rubene og N. Ruiz García, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 3, stk. 1 og 3, artikel 4, stk. 2, og artikel 5 i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem Ocidental – Companhia Portuguesa de Seguros de Vida SA (herefter »Ocidental«), der er et forsikringsselskab med hjemsted i Portugal og LP, der er en forbruger, vedrørende førstnævntes afslag på at betale afdrag på en låneaftale som følge af sidstnævntes vedvarende invaliditet som forsikret som følge af, at forsikringsaftalen mellem Ocidental og LP angiveligt var ugyldig eller ikke fandt anvendelse.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 16. og 20. betragtning til direktiv 93/13 har følgende ordlyd:

»[...] [V]ed vurderingen af begrebet god tro skal der især tages hensyn til styrkeforholdet i parternes forhandlingspositioner, til, om forbrugeren på den ene eller den anden måde er blevet tilskyndet til at give sin tilslutning til kontraktvilkåret, og til, om varerne eller tjenesteydelserne er solgt eller leveret på forbrugerens særlige bestilling; den erhvervsdrivende kan opfylde kravet om god tro ved at handle loyalt og rimeligt med den anden part, hvis legitime interesser han skal tage hensyn til.

[...]

[...] [K]ontrakterne skal være formuleret på en klar og forståelig måde, og forbrugeren skal have en reel mulighed for at gøre sig bekendt med alle vilkårene, og i tvivlstilfælde gælder den fortolkning, der er mest fordelagtig for forbrugeren.«

4 Direktivets artikel 3 fastsætter:

»1. Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

[...]

3. Bilaget indeholder en vejledende og ikke-udtømmende liste over de kontraktvilkår, der kan betegnes som urimelige.«

5 Det pågældende direktivs artikel 4 har følgende ordlyd:

»1. Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.

2. Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«

6 Samme direktivs artikel 5 fastsætter:

»I de aftaler, hvor alle eller nogle af de vilkår, der tilbydes forbrugeren, er i skriftlig form, skal disse vilkår altid være udarbejdet på en klar og forståelig måde. Hvis der opstår tvivl om et kontraktvilkårs betydning, gælder den fortolkning, som er mest gunstig for forbrugeren. Denne fortolkningsregel gælder ikke i forbindelse med de procedurer, der er fastsat i artikel 7, stk. 2.«

7 Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 fastsætter:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

8 Bilaget til dette direktiv med overskriften »Kontraktvilkår som omhandlet i artikel 3, stk. 3« har følgende ordlyd:

»1. Kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er følgende:

[...]

i) bindende for forbrugeren at fastslå, at denne har accepteret vilkår, som han rent faktisk ikke har haft mulighed for at stifte bekendtskab med inden aftalens indgåelse

[...]

[...]«

Portugisisk ret

Lovdekret nr. 176/95

- 9 Artikel 4 med overskriften »Gruppeforsikring« i Decreto-Lei n° 176/95 (Estabelece regras de transparência para a actidade seguradora e disposições relativas ao jurídico do contrato de seguro) (lovdekret nr. 176/95 om regler om gennemsigtighed i forsikringsvirksomhed og om bestemmelser om forsikringsaftaler) af 26. juli 1995 (*Diário da República* I, serie I-A, nr. 171, af 26.7.1995, s. 4740) bestemmer:

»1. I forbindelse med gruppeforsikringer påhviler det forsikringstageren at oplyse de forsikrede om de aftalte dækninger og udelukkelser, forpligtelser og rettigheder i tilfælde af en skadesanmeldelse samt om senere ændringer, der kan opstå på dette område, i overensstemmelse med en formular, der er udarbejdet af forsikringsselskabet.

2. Det påhviler forsikringstageren at godtgøre, at den pågældende har tilvejebragt de oplysninger, der er angivet i det foregående stykke.

3. For så vidt angår bidragsbaserede gruppeforsikringer skal forsikringstageren, såfremt den pågældende tilsidesætter bestemmelserne i stk. 1, for egen regning afholde den del af præmien, som vedrører den forsikrede, uden at sidstnævnte mister nogen form for dækning, indtil forsikringstageren godtgør, at den pågældende har opfyldt denne forpligtelse.

4. Det kan bestemmes i aftalen, at forsikringsselskabet bærer den informationspligt over for de forsikrede, der er angivet i stk. 1.

5. For så vidt angår gruppeforsikringer skal forsikringsselskabet efter anmodning meddele de forsikrede alle de oplysninger, der er nødvendige for at forstå aftalen korrekt.«

Lovdekret nr. 446/85

- 10 Med overskriften »Underretning« bestemmer artikel 5 i Decreto-Lei n° 446/85 (Institui o regime jurídico das cláusulas contratuais gerais) (lovdekret nr. 446/85 om den retlige ordning for generelle kontraktvilkår) af 25. oktober 1985 (*Diário da República* I, serie I-A, nr. 246, af 25.10.1985, s. 3533) følgende:

»1. Personer, der tiltræder de generelle betingelser for indgåelse af kontrakter ved blot at underskrive dem eller acceptere dem, skal underrettes om den fulde ordlyd af disse betingelser.

2. En sådan underretning skal foretages på en hensigtsmæssig måde og tidsnok til, at enhver normalt påpasselig person kan få fuldt og reelt kendskab til de pågældende betingelser, idet der tages hensyn til aftalens værdi og vilkårenes omfang og kompleksitet.

3. Den aftalepart, der præsenterer de generelle betingelser for indgåelse af kontrakter for den anden part, skal godtgøre, at den pågældende har præsenteret dem på en hensigtsmæssig og effektiv måde.«

11 Lovdekretets artikel 8 fastsætter:

»Følgende anses for at være udelukket fra individuelle aftaler:

a) vilkår, som ikke er blevet meddelt i overensstemmelse med artikel 5.

[...]«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 12 LP og hendes ægtefælle indgik en låneaftale med Banco de Investimento Imobiliário S.A. (herefter »banken«). I denne forbindelse tiltrådte de en gruppeforsikringsaftale (herefter »forsikringsaftalen«), der var indgået mellem denne bank som forsikringstager og Ocidental, der er et forsikringsselskab, hvorefter sidstnævnte var forpligtet til at betale afdragene på denne låneaftale i tilfælde af, at LP blev permanent uarbejdsdygtig.
- 13 Under gennemførelsen af låneaftalen blev LP permanent uarbejdsdygtig. Ocidental nægtede imidlertid at opfylde forsikringsaftalen med den begrundelse, at forsikringsaftalen var ugyldig, eftersom den var blevet indgået på grundlag af urigtige eller ufuldstændige erklæringer om LP's helbredstilstand på tidspunktet for indgåelsen af den pågældende forsikringsaftale. Ocidental gjorde ligeledes gældende, at denne sidstnævntes kontraktvilkår, der udelukker forsikringsdækning i tilfælde af, at den forsikrede bliver permanent uarbejdsdygtig som følge af sygdomme pådraget forud for indgåelsen af den samme forsikringsaftale, fandt anvendelse.
- 14 LP anlagde et søgsmål med påstand om i det væsentlige, at Ocidental tilpligtedes at betale banken det udestående lånebeløb efter den dato, hvor det blev fastslået, at hun var permanent uarbejdsdygtig, samt at betale hende afdragene på det lån, som hun og hendes ægtefælle selv havde måttet betale til banken fra denne dato. Ifølge oplysningerne i anmodningen om præjudiciel afgørelse har LP til støtte for sin påstand gjort gældende, at de helbredsoplysninger, der fremgår af forslaget om indgåelse af aftalen, blev udfyldt af en ansat i banken, der havde fremlagt denne aftale for LP til underskrivelse, og at hun ikke selv havde udfyldt et spørgeskema vedrørende sin helbredstilstand og havde underskrevet forslaget om indgåelse. Ingen havde oplyst hende om eller givet hende forklaring om et vilkår om en udelukkelse af dækningen af den forsikrede risiko. Udelukkelsesbestemmelserne bør derfor anses for ikke-eksisterende og uden retsvirkninger.
- 15 Banken fik tilladelse til at intervenere i sagen til støtte for LP's påstande.
- 16 Retten i første instans fastslog, at forsikringsaftalen var ugyldig på grund af urigtige eller ufuldstændige erklæringer fra LP's side, og forkastede LP's påstand.
- 17 LP's appel til prøvelse af denne dom blev delvist taget til følge af Tribunal da Relação do Porto (appeldomstol i Porto, Portugal), der ved anvendelse af lovdekret nr. 446/85, men uden at have undersøgt spørgsmålet i lyset af de særlige bestemmelser om gruppeforsikringer, der blev indført ved lovdekret nr. 176/95, i det væsentlige fandt, at forsikringsaftalen var gyldig, men at vilkårene om en udelukkelse af dækningen af den forsikrede risiko skulle anses for ikke-eksisterende, eftersom de ikke havde været genstand for en underretning til LP.

- 18 Ocidental har iværksat appel til prøvelse af denne afgørelse ved Supremo Tribunal de Justiça (øverste domstol, Portugal), som er den forelæggende ret.
- 19 Denne ret er af den opfattelse, at det centrale spørgsmål i hovedsagen er, om et forsikringsselskab under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede er forpligtet til at meddele den part, der har indgået en forsikringsaftale, bestemmelserne i denne aftale, herunder bestemmelserne om dennes ugyldighed samt bestemmelserne om en udelukkelse eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko. I det tilfælde, hvor en sådan underretningspligt påhviler forsikringstageren, skal det i øvrigt ligeledes afklares, om sidstnævntes, i det foreliggende tilfælde bankens, tilsidesættelse af denne forpligtelse kan gøres gældende over for forsikringsselskabet.
- 20 I denne henseende har den forelæggende ret anført, at der ikke er enighed i portugisisk retspraksis. Ifølge en linje i denne retspraksis er den lovgivningsordning om gruppeforsikringer, der er indført ved lovdekret nr. 176/95, en særordning, der udelukker, at den generelle lovgivning vedrørende vilkår, der ikke er blevet individuelt forhandlet, finder anvendelse. Det følger heraf, at forsikringsselskabet ikke er underlagt en underretnings- og oplysningspligt for så vidt angår gruppeforsikringsaftalens almindelige vilkår, som i henhold til artikel 4 i lovdekret nr. 176/95 påhviler forsikringstageren, og at den forsikrede derfor ikke kan gøre tilsidesættelsen af denne pligt gældende over for forsikringsselskabet.
- 21 Ifølge en anden linje i retspraksis udelukker denne særordning ikke, at den generelle lovgivning, der blev indført ved lovdekret nr. 446/85, finder anvendelse. Dette lovdekret pålægger en pligt til underretning om aftalens almindelige betingelser i forhold til de personer, der indgår aftalen, og at disse betingelser ikke finder anvendelse i tilfælde af tilsidesættelse af denne pligt. Ifølge den forelæggende ret skal det således fastslås enten, at forsikringsselskabet er underlagt de pågældende underretnings- og oplysningspligter, eller at forsikringstagerens tilsidesættelse af disse samme forpligtelser kan gøres gældende over for forsikringsselskabet.
- 22 Den forelæggende ret har under hensyntagen til Domstolens praksis udtrykt tvivl om, hvorvidt den første linje, der er redegjort for i denne doms præmis 20, er forenelig med den effektive virkning, som den nationale ret skal tillægge den forbrugerbeskyttelse, som direktiv 93/13 fastsætter, navnlig henset til dens forpligtelse til at vurdere kontraktvilkårs gennemsigtighed og urimelige karakter.
- 23 På denne baggrund har Supremo Tribunal de Justiça (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Skal artikel 5 i direktiv [93/13], hvorefter »de vilkår, der tilbydes forbrugeren, [...] altid [skal] være udarbejdet på en klar og forståelig måde«, henset til 20. betragtning til samme direktiv, fortolkes således, at denne bestemmelse kræver, at forbrugeren altid har mulighed for at få kendskab til alle vilkårene?
- 2) Skal artikel 4, stk. 2, i direktiv [93/13], der som betingelse for at udelukke en prøvelse af de vilkår, der vedrører aftalens hovedgenstand, bestemmer, at »disse vilkår [skal være] affattet klart og forståeligt«, fortolkes således, at denne bestemmelse kræver, at forbrugeren altid har mulighed for at få kendskab til disse vilkår?

- 3) I forbindelse med en national lovgivning, der [...] tillader domstolsprøvelse af den urimelige karakter af vilkår, der ikke er blevet individuelt forhandlet, vedrørende definitionen af aftalens hovedgenstand, i) er artikel 3, stk. 1, i direktiv [93/13], sammenholdt med litra i) i den vejledende liste, der er nævnt i samme artikels stk. 3, i forbindelse med en bidragsbaseret gruppeforsikringsaftale da til hinder for, at forsikringsselskabet kan gøre et vilkår om udelukkelse eller om begrænsning af den forsikrede risiko, som forsikringsselskabet ikke har underrettet den forsikrede om, og som den forsikrede således ikke har haft mulighed for at få kendskab til, gældende over for den forsikrede, ii) selv når den nationale lovgivning samtidigt i tilfælde af en tilsidesættelse af underretnings- og oplysningspligten for så vidt angår vilkårene tillægger forsikringstageren ansvaret for at godtgøre den skade, som den forsikrede person har lidt, hvilket imidlertid ikke medfører, at den forsikrede stilles, således som vedkommende ville have været stillet, såfremt forsikringsdækningen havde været gældende?»

Om de præjudicielle spørgsmål

Om det første og det andet spørgsmål

- 24 Med det første og det andet spørgsmål, som skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 2, og artikel 5 i direktiv 93/13, sammenholdt med 20. betragtning til dette direktiv, skal fortolkes således, at en forbruger altid skal have mulighed for inden indgåelsen af en aftale at gøre sig bekendt med vilkårene vedrørende denne aftales hovedgenstand eller endog alle vilkårene i den nævnte aftale.
- 25 I henhold til dette direktivs artikel 5, første punktum, skal kontraktvilkår i forbrugeraftaler, der indgås skriftligt, altid være udarbejdet på en klar og forståelig måde. Domstolen har allerede præciseret, at et sådant krav har samme rækkevidde som det i artikel 4, stk. 2, i det pågældende direktiv omhandlede, som underlægger den i sidstnævnte bestemmelse fastsatte undtagelse til den nationale rets prøvelse af, om disse vilkår er urimelige, navnlig dem, der vedrører aftalens hovedgenstand, en betingelse om, at de pågældende vilkår er udarbejdet på en klar og forståelig måde (jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 69, og af 3.3.2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, præmis 46)
- 26 Domstolen har præciseret, at kravet om kontraktvilkårs gennemsigtighed, således som det følger af disse bestemmelser, skal fortolkes bredt, og at det ikke kan indskrænkes til, at de formelt set blot skal være affattet grammatisk klart og forståeligt. Dette krav indebærer, at en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger skal være i stand til at forstå et sådant vilkår og dermed til på grundlag af klare og forståelige kriterier at vurdere, hvilke potentielt alvorlige økonomiske følger dette vilkår kan få for dennes forpligtelser (jf. i denne retning dom af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, præmis 42 og 43, og af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 – C-782/19, EU:C:2021:470, præmis 63 og 64 og den deri nævnte retspraksis).
- 27 Hvad angår det tidspunkt, hvor disse oplysninger skal bringes til forbrugerens kendskab, har Domstolen allerede fastslået, at det er af afgørende betydning for forbrugeren, at denne før indgåelsen af en aftale oplyses om kontraktvilkårene og konsekvenserne af denne indgåelse, eftersom det bl.a. er på grundlag af disse oplysninger, at forbrugeren afgør, om vedkommende ønsker at være bundet af de vilkår, som på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende (jf. i denne retning dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15,

EU:C:2016:980, præmis 50 og den deri nævnte retspraksis, og af 12.1.2023, D.-V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats), C-395/21, EU:C:2023:14, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).

- 28 I et tilfælde som det i hovedsagen omhandlede, hvor en forbruger havde indgået en gruppeforsikringsaftale i forbindelse med indgåelsen af en låneaftale, har Domstolen således fastslået, at den information, der er givet inden aftalens indgåelse vedrørende ansvarsbetingelserne, og navnlig den redegørelse for detaljerne omkring mekanismen til overtagelse af ansvaret for forfaldne afdrag til långiveren i tilfælde af låntagerens fuldstændige uarbejdsdygtighed, er af væsentlig betydning for forbrugeren med henblik på overholdelsen af kravet om gennemsigtighed, således at denne forbruger på grundlag af klare og forståelige kriterier er i stand til at vurdere, hvilke økonomiske følger aftalen kan få for den pågældende. Denne information og denne redegørelse er nemlig nødvendige for, at forbrugeren kan forstå rækkevidden af det pågældende vilkår, idet det ved indgåelsen af tilknyttede aftaler ikke kan kræves af forbrugeren, at denne udviser samme agtpågivenhed hvad angår omfanget af de risici, der dækkes af forsikringsaftalen, som hvis forbrugeren havde indgået denne forsikringsaftale og denne låneaftale særskilt (jf. i denne retning dom af 23.4.2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, præmis 41 og 48).
- 29 Eftersom kravet om, at kontraktvilkårene skal være gennemsigtige, således som fortolket af Domstolen, indebærer forpligtelsen til inden indgåelsen af aftalen at give forbrugeren alle de oplysninger, der er nødvendige for at gøre det muligt for forbrugeren at forstå de økonomiske konsekvenser af disse vilkår og træffe informerede beslutninger om at binde sig aftalemæssigt, forudsætter dette krav nødvendigvis, at forbrugeren kan gøre sig bekendt med alle vilkårene i en aftale inden aftalens indgåelse.
- 30 Hvorvidt disse vilkår vedrører aftalens hovedgenstand eller ej, er uden betydning i denne henseende. For at forbrugeren i overensstemmelse med det formål, der forfølges med dette krav om gennemsigtighed, kan træffe en informeret beslutning om, hvorvidt vedkommende ønsker at være bundet af de vilkår, som på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende, skal den pågældende nødvendigvis, inden en sådan beslutning træffes, have kunnet gøre sig bekendt med hele den nævnte aftale, eftersom det er alle vilkårene heri, der bl.a. afgør de rettigheder og forpligtelser, der påhviler forbrugeren i henhold til samme aftale. Domstolen har i øvrigt allerede præciseret, at det samme krav om gennemsigtighed ligeledes finder anvendelse, når et vilkår vedrører aftalens hovedgenstand (jf. i denne retning dom af 3.3.2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, præmis 46 og 47 og den deri nævnte retspraksis).
- 31 Et sådant krav om forudgående kendskab til samtlige vilkår i en aftale er i øvrigt klart fremhævet i 20. betragtning til direktiv 93/13, hvorefter kontrakterne ikke alene skal være formuleret på en klar og forståelig måde, men forbrugeren skal også have en reel mulighed for at gøre sig bekendt med alle vilkårene. EU-lovgiver har således fremhævet interessen i, at forbrugeren på forhånd får kendskab til alle vilkårene i en aftale med henblik på at gøre det muligt for ham at træffe informerede beslutninger om, hvorvidt vedkommende ønsker at være bundet af disse vilkår.
- 32 For så vidt som den forelæggende ret har anført, at den portugisiske lovgivning om gruppeforsikringer ifølge en bestemt fortolkning af retspraksis udgør en *lex specialis*, der udelukker anvendelsen af den generelle lovgivning om vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, skal det endvidere bemærkes, at det krav om gennemsigtighed i kontraktvilkår, der er fastsat i direktiv 93/13, ikke kan tilsidesættes med den begrundelse, at der findes en særlig retlig ordning, der finder anvendelse på en bestemt type aftaler. Ifølge fast

retspraksis er det nemlig gennem en henvisning til karakteren af de kontraherende parter, at direktiv 93/13 definerer de aftaler, det finder anvendelse på (jf. i denne retning dom af 21.3.2019, Pouvin og Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis, og kendelse af 10.6.2021, X Bank, C-198/20, ikke trykt i Sml., EU:C:2021:481, præmis 24).

- 33 I denne forbindelse bemærkes ligeledes, at princippet om overensstemmende fortolkning kræver, at de nationale retter gør alt, hvad der henhører under deres kompetence, idet de tager national ret i dens helhed i betragtning og anvender fortolkningsmetoder, der er anerkendt i denne ret, for at sikre den fulde virkning af det omhandlede direktiv og for at nå et resultat, der er i overensstemmelse med det mål, der forfølges med direktivet (dom af 6.11.2018, Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften, C-684/16, EU:C:2018:874, præmis 59 og den deri nævnte retspraksis).
- 34 Henset til ovenstående betragtninger skal det første og det andet spørgsmål besvares med, at artikel 4, stk. 2, og artikel 5 i direktiv 93/13, sammenholdt med 20. betragtning til dette direktiv, skal fortolkes således, at en forbruger altid skal have mulighed for inden indgåelsen af en aftale at gøre sig bekendt med alle de vilkår, som aftalen indeholder.

Det tredje spørgsmål

- 35 Ifølge fast retspraksis tilkommer det Domstolen inden for rammerne af den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det i givet fald Domstolen at omformulere de spørgsmål, der forelægges den, og i denne forbindelse at fortolke alle de bestemmelser i EU-retten, som de nationale retter skal anvende for at træffe afgørelse i de for dem verserende tvister, også selv om disse bestemmelser ikke udtrykkeligt er omtalt i de præjudicielle spørgsmål, der forelægges Domstolen (jf. bl.a. dom af 4.10.2018, Kamenova, C-105/17, EU:C:2018:808, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis).
- 36 I denne henseende skal det for det første fastslås, at den forelæggende ret med sit tredje spørgsmål er i tvivl om fortolkningen af artikel 3, stk. 1 og 3, i direktiv 93/13, sammenholdt med punkt 1, litra i), i bilaget hertil, og om konsekvenserne af denne fortolkning for et forsikringsselskabs mulighed for over for en forbruger inden for rammerne af en gruppeforsikringsaftale at gøre et vilkår om en udelukkelse af eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko gældende, hvilket vilkår forbrugeren ikke har haft lejlighed til at gøre sig bekendt med inden indgåelsen af aftalen. Selv om det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at forbrugeren i det foreliggende tilfælde ikke havde mulighed for at gøre sig bekendt med de pågældende vilkår inden indgåelsen af den i hovedsagen omhandlede forsikringsaftale, har denne ret ikke anført, at denne aftale indeholder et vilkår, der, som det fremgår af bilagets punkt 1, litra i), har til formål eller til følge »bindende for forbrugeren at fastslå, at denne har accepteret vilkår, som han rent faktisk ikke har haft mulighed for at stifte bekendtskab med inden aftalens indgåelse«. Det følger heraf, at det er ufornuddent at undersøge dette spørgsmål i lyset af dette direktivs artikel 3, stk. 3, eller det nævnte bilag.
- 37 For det andet fremgår det af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den pågældende ret med dette spørgsmål ønsker oplyst dels konsekvenserne af en manglende opnåelse af kendskab inden aftalens indgåelse til vilkår vedrørende en aftales hovedgenstand, såsom vilkår om en udelukkelse eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko, for vurderingen af, om disse vilkår er urimelige, dels om sådanne vilkår, når de ikke har været genstand for en forudgående

underretning af forbrugeren, kan gøres gældende over for denne forbruger, når denne ikke har kunnet gøre sig bekendt med dem, og om den omstændighed, at forsikringstageren kan holdes ansvarlig for denne manglende kendskab, udgør en faktor, der skal tages i betragtning ved denne vurdering.

- 38 Det må følgelig lægges til grund, at den forelæggende ret med det tredje spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 3, stk. 1, og artikel 4-6 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at et vilkår i en forsikringsaftale om en udelukkelse eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko, som forbrugeren ikke har kunnet gøre sig bekendt med inden indgåelsen af denne aftale, kan gøres gældende over for denne forbruger, også selv om forsikringstageren kan holdes ansvarlig for et sådant manglende kendskab, og selv om et sådant ansvar ikke medfører, at den nævnte forbruger stilles, således som vedkommende ville have været stillet, såfremt dækningen havde været gældende.
- 39 Ifølge fast retspraksis omfatter Domstolens kompetence til at undersøge, om et kontraktvilkår eventuelt er urimeligt som omhandlet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, fortolkningen af de kriterier, som den nationale retsinstans kan eller skal anvende ved undersøgelsen af et kontraktvilkår i lyset af direktivets bestemmelser. Det tilkommer således denne retsinstans under hensyn til disse kriterier at træffe afgørelse om et særligt kontraktvilkårs konkrete kvalifikation i lyset af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde. Det fremgår heraf, at Domstolen skal begrænse sig til at give den forelæggende ret de oplysninger, som denne sidstnævnte skal tage hensyn til ved bedømmelsen af, om det pågældende kontraktvilkår er urimeligt (jf. i denne retning dom af 3.9.2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 og C-252/19, EU:C:2020:631, præmis 91 og den deri nævnte retspraksis).
- 40 Det skal i denne henseende bemærkes for det første, at med hensyn til artikel 5 i direktiv 93/13 er spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktvilkår er gennemsigtigt, en af de faktorer, der skal tages hensyn til ved den vurdering af dette vilkårs urimelige karakter, som det tilkommer den nationale ret at foretage i henhold til dette direktivs artikel 3, stk. 1 (dom af 12.1.2023, D.-V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats), C-395/21, EU:C:2023:14, præmis 47 og den deri nævnte retspraksis).
- 41 Når et kontraktvilkårs ikke-gennemsigtige karakter som følge af dets manglende klarhed eller forståelighed kan udgøre et element, der skal tages i betragtning i forbindelse med vurderingen af, om dette vilkår er urimeligt, kan en manglende gennemsigtighed som følge af, at forbrugeren ikke har kunnet få kendskab til det nævnte vilkår inden indgåelsen af den omhandlede aftale, så meget desto mere udgøre et sådant element.
- 42 For det andet påhviler det i forbindelse med den vurdering af, om et vilkår er urimeligt, som det tilkommer den nationale ret at foretage i henhold til artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, denne ret først at efterprøve den eventuelt manglende overholdelse af kravet om god tro og dernæst, om der foreligger en betydelig skævhed til skade for forbrugeren som omhandlet i denne bestemmelse (dom af 3.10.2019, Kiss og CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, præmis 49 og den deri nævnte retspraksis). I overensstemmelse med dette direktivs artikel 4, stk. 1, skal den nævnte ret ved denne vurdering bl.a. tage hensyn til tidspunktet for aftalens indgåelse og til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse.

- 43 Hvad angår kravet om god tro skal det bemærkes, som det fremgår af 16. betragtning til direktiv 93/13, at den nationale ret i forbindelse med vurderingen af begrebet god tro især skal tage hensyn til styrkeforholdet i parternes forhandlingspositioner og til, om forbrugeren på den ene eller den anden måde er blevet tilskyndet til at give sin tilslutning til det pågældende kontraktvilkår.
- 44 Med forbehold for den efterprøvelse, som det tilkommer den forelæggende ret at foretage, har LP i det foreliggende tilfælde i denne henseende i sit skriftlige indlæg gjort gældende, at det er blevet »krævet«, at hun og hendes ægtefælle skulle indgå forsikringsaftalen for at opnå det omhandlede banklån med henblik på køb af et aktiv. Ved denne lejlighed underskrev de udelukkende det forslag om indgåelse af denne aftale, som banken havde fremsat over for dem, uden på noget tidspunkt at være blevet informeret om hele kontraktens indhold. Dette forslag til indgåelse blev udfyldt af den ansatte i banken, der havde forelagt dem den nævnte kontrakt til underskrivelse. LP underskrev det pågældende forslag, uden at hun var blevet oplyst om, at der fandtes bestemmelser om udelukkelse af dækningen af den aftalte forsikrede risiko.
- 45 Hvad dernæst angår spørgsmålet, om et kontraktvilkår til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren, skal den nationale ret ifølge fast retspraksis efterprøve, om den erhvervsdrivende, ved at handle loyalt og rimeligt med forbrugeren, med rimelighed kunne forvente, at forbrugeren ville acceptere dette vilkår efter individuel forhandling (jf. bl.a. dom af 3.9.2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 og C-252/19, EU:C:2020:631, præmis 93 og den deri nævnte retspraksis, og af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 – C-782/19, EU:C:2021:470, præmis 98 og den deri nævnte retspraksis).
- 46 For at vurdere, om vilkår i en aftale som de i hovedsagen omhandlede bevirker en sådan skævhed til skade for forbrugeren, skal der derfor tages hensyn til samtlige de omstændigheder, som den erhvervsdrivende eller dennes repræsentant kunne have kendskab til på tidspunktet for aftalens indgåelse, og som kunne have indflydelse på den efterfølgende gennemførelse af den nævnte aftale. Den nationale ret skal således afgøre, om forbrugeren har modtaget alle de oplysninger, der kan have betydning for omfanget af vedkommendes forpligtelser i henhold til samme aftale, og som gør det muligt for forbrugeren bl.a. at vurdere de konsekvenser, der følger af denne aftale.
- 47 I denne henseende udgør den omstændighed, at forbrugeren ikke har kunnet gøre sig bekendt med et kontraktvilkår inden indgåelsen af den omhandlede aftale, et væsentligt element i vurderingen af, om dette vilkår eventuelt er urimeligt, for så vidt som denne omstændighed kan foranledige forbrugeren til at påtage sig forpligtelser, som vedkommende ellers ikke ville have påtaget sig, og derfor kan skabe en betydelig skævhed i de gensidige forpligtelser for parterne i denne aftale.
- 48 I det foreliggende tilfælde havde LP hverken haft lejlighed til at gøre sig bekendt med de vilkår i forsikringsaftalen, der vedrører en udelukkelse eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko, eller til at informere Ocidental om sin helbredstilstand på tidspunktet for indgåelsen af denne aftale, eftersom hun ikke havde udfyldt noget spørgeskema vedrørende sin helbredstilstand i forbindelse med indgåelsen af den pågældende aftale.
- 49 Under disse omstændigheder, som den forelæggende ret skal efterprøve, har anvendelsen af sådanne vilkår om en udelukkelse eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko til følge, at forbrugeren ikke længere er omfattet af denne dækning i tilfælde af, at forsikringsbegivenheden indtræder, og at forbrugeren principielt fra tidspunktet for

konstateringen af en permanent uarbejdsdygtighed på grund af et allerede eksisterende helbredsproblem, som den pågældende ikke har haft lejlighed til at underrette forsikringsgiveren om, selv skal betale de skyldige afdrag på lånet. Forbrugeren skal eventuelt i det mindste betale en del af disse, når banken i henhold til en gældende national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede holdes ansvarlig for den skade, der er forårsaget af den manglende meddelelse af disse vilkår, uden at dette dog medfører, at den nævnte forbruger stilles, således som vedkommende ville have været stillet, såfremt dækningen havde været gældende. Den pågældende forbruger kan således blive bragt i en situation, hvor det, henset til et indtægtstab som følge af vedkommendes permanente uarbejdsdygtighed, er vanskeligt eller endog umuligt for den pågældende at indbetale disse afdrag, selv om det netop er mod denne risiko, at den pågældende har villet forsikre sig ved at indgå en forsikringsaftale som den i hovedsagen omhandlede.

- 50 Ved således ikke at gøre det muligt for den berørte forbruger inden indgåelsen af denne aftale at få kendskab til oplysningerne om de nævnte kontraktvilkår og om alle konsekvenserne af indgåelsen af den pågældende aftale, lægger den erhvervsdrivende den nævnte risiko, der følger af en eventuel permanent uarbejdsdygtighed, helt eller i det mindste delvist, på denne forbruger.
- 51 Såfremt den forelæggende ret efter en vurdering af de faktiske omstændigheder i den foreliggende sag måtte være af den opfattelse, at Ocidental i det foreliggende tilfælde til trods for kravet om god tro ikke med rimelighed og under overholdelse af kravet om gennemsigtighed i forhold til LP kunne forvente, at denne sidstnævnte efter individuel forhandling ville acceptere de omhandlede kontraktvilkår, skal denne ret fastslå, at disse vilkår er urimelige.
- 52 Det følger af fast retspraksis, at når et vilkår er blevet erklæret urimeligt og dermed ugyldigt, påhviler det i overensstemmelse med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 den nationale ret at udelukke anvendelsen af dette vilkår, således at det ikke binder forbrugeren, medmindre forbrugeren gør indsigelse herimod (dom af 16.7.2020, Caixabank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578, præmis 50).
- 53 I det foreliggende tilfælde følger det heraf, at bestemmelsen om en udelukkelse eller om en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko ikke kan gøres gældende over for LP. Denne konklusion kan ikke drages i tvivl af en national lovgivning som den, der er nævnt af den forelæggende ret, hvorefter en forsikringstager, som har tilsidesat den forpligtelse til at give meddelelse om kontraktvilkårene, som påhviler den pågældende i medfør af denne lovgivning, kan være forpligtet til at erstatte det tab, der følger af en sådan manglende meddelelse, uden imidlertid at gøre det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt denne dækning havde været gældende. Den pågældende lovgivning, der vedrører konsekvenserne af denne manglende meddelelse for det civilretligt ansvar, kan ikke have nogen indflydelse på det forhold, at et kontraktvilkår, der er kvalificeret som urimeligt over for forbrugeren i henhold til direktiv 93/13, ikke kan gøres gældende.
- 54 I øvrigt skal konstateringen af, at et kontraktvilkår er urimeligt, ifølge Domstolens faste praksis gøre det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret (dom af 12.1.2023, D.V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats), C-395/21, EU:C:2023:14, præmis 54 og den deri nævnte retspraksis).

- 55 En manglende mulighed for at gøre et sådant kontraktvilkår, der er kvalificeret som urimeligt i forhold til forbrugeren, gældende berører imidlertid ikke eventuelle konsekvenser – for forsikringstagerens civilretlige ansvar over for forsikringsselskabet – af, at forsikringstageren ikke har givet forbrugeren meddelelse om dette vilkår.
- 56 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at artikel 3, stk. 1, og artikel 4-6 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at når et vilkår i en forsikringsaftale om en udelukkelse eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko, som den pågældende forbruger ikke har kunnet få kendskab til inden indgåelsen af denne aftale, af den nationale ret kvalificeres som urimeligt, er denne ret forpligtet til at undlade at anvende dette vilkår, således at det ikke binder forbrugeren.

Sagsomkostninger

- 57 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Niende Afdeling) for ret:

- 1) Artikel 4, stk. 2, og artikel 5 i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, sammenholdt med 20. betragtning til dette direktiv,**

skal fortolkes således, at

en forbruger altid skal have mulighed for inden indgåelsen af en aftale at gøre sig bekendt med alle de vilkår, som aftalen indeholder.

- 2) Artikel 3, stk. 1, og artikel 4-6 i direktiv 93/13**

skal fortolkes således, at

når et vilkår i en forsikringsaftale om en udelukkelse eller en begrænsning af dækningen af den forsikrede risiko, som den pågældende forbruger ikke har kunnet få kendskab til inden indgåelsen af denne aftale, af den nationale ret kvalificeres som urimeligt, er denne ret forpligtet til at undlade at anvende dette vilkår, således at det ikke binder forbrugeren.

Underskrifter